

HRVATSKI PLANINAR

Viestnik „Hrvatskoga planinarskoga društva“ u Zagrebu.

Planinarstvo i zdravlje.

Dr. Oskar pl. Hovorka.

Kao svaki sport, tako i planinarstvo podaje osim zabave, pouke i plodnosne tjelovježbe, i nekoje pogibelji za zdravlje, koje valja da poznaš, ako nećeš, da baveći se planinarstvom, stradaš, ili da mjesto koristi imaš štete.

Što se tiče kontraindikacije, t. j. okolnosti, koje spričavaju planinarstvo, možemo slobodno uztvrditi, da će na svetu biti malo ovakih sporta, koji su u tako maloj mjeri kontraindicirani, kao što je planinarstvo. Svakomu je jasno, da onaj ne može da bude dobrom koturašem, ako mu manjka jedna noga, izvrstnim strijelcem, ako je kratkovidan, brzim veslarom, ako mu je rame nakrivljeno, osobitom trkačem, ako je slabih prsiju.

Toga svega kod planinarstva nema. Hodati možeš po cijelome svetu, bez ruke, slaba oka ili prsiju, dapače i bez noge, samo ako te nije težka bolest prikovala na krevet, te imaš cilj i dobru volju. Ima dapače bolesti na koje često hodanje i planinarstvo dobro djeluju. Navesti ćemo samo jedan primjer.

Prije deset i više godina učinila je veliku senzaciju u učenom i nestručnjačkom svetu nova metoda lječenja profesora Oertela, s kojom se borio proti bolestima srca. On je naime preporučivao bolestnicima od srca, da se dugo i živo šeću, da se dapače penju i na visoke briegove, dakle ljudima, kojima srce odmah jače kuca, ako se štogod više miču, ljudima, kojima su prije lječnici zabranili svako nepotrebno kretanje. Kako to? Sasvim jednostavno! Ljudsko srce sastoji od mišića kao i naši lokomotorni organi t. j. ruke i noge, koje se kreću pomoćju mišića. Razlika je samo ta, da su mišice naših uda podvrgnute našoj volji, i da rade kad mi to hoćemo, a počivaju, kada nam je draga. Kod mišića srca sasvim je drugačije; ove moraju da rade neprestano, da rade bez odmora, od prvoga časa kad ugledasmo svjetlo božje do zadnjeg daha našega života. Bez kretanja srdačnih mišića nema u čovjeku života. Ima pak bolesti srca, gdje mišice ovoga obole iz uzroka, kojih napose ne možemo da sada nabrojimo. Dogodi se, da koji zaklopac postane nedostatnim, nesposobnim, ili se razboli meso, mišice samog srca. To opazi čovjek rijedko, jer treba da se bolest već tako razvije, da ju

bolestnik osieća. Znakovi su obično sljedeći: jako kucanje srca bez svakog uzroka, vruća glava, crveno lice, modra usta, stenokardični napadaji t. j. spopada te iznenadan strah te čutiš kao da ti je tkogod prsi opasao obručem. Takovo stanje ljudsko srce ne može da dugo trpi, jer bi brzo podleglo neprestanome naporu. Treba, da si pomogneš zadnjim sredstvom a to je tako zvana hypertrofija srca. Ona sastoji u tome, da slabo srce odeblja, da se broj pojedinih srdačnih mišica umnoži, čime postane srce sposobnijem za viši rad.

Ove ideje, ove »self-help« uhitio se Oertel. Bolestno srce pomaže u slučaju potrebe samomu sebi, što treba da smatramo kao pomoć prirode; dakle je sasvim razborito, da se sāmi udružimo sa prirodom pomažući hypertrofiji srca. Kao što svaki zanatlja, koji rukama tvrdo radi, s vremenom dobije debele, tvrde mišice na ruci i ramenu, kao što svakomu koturašu udeblijaju mišice na nozi, tako treba da udeblijaju i mišice srca, ako ih sustavno vježbamo. Ovo pak vježbanje sastoji u redovitom, methodičnom hodanju na ravnici i na visinama. Sbog toga preporučuje prof. Oertel nekim bolestnicima srca planinarstvo; velimo naročito »nekima« jer to ne vriedi za »sve« slučaje i za »sve« bolesti srca.

Tako upoznasmo jednu neposrednu korist planinarstva. A što da rečemo o bolestnicima, koje šalju lječnici na putovanja, jer im je to nužno, koristno i potrebno? Što da rečemo o samoj koristi, koju nam daje promjena zraka, koja svakako djeluje na čovječja dihalu?

Najbolje je dakako, ako sa »mens sana in corpore sano« polazimo na put, svršiv naše dužnosti i ostaviv brige kod kuće, kada ne imamo druge namjere, nego da malo odmorimo, zabavimo se ili svjet upoznamo. Želimo li da putujemo ugodno, treba da koji časak žrtvujemo i na hygijeničnu pripravu našega tiela. Svaki putnik valja da se slobodno kreće i da je koliko moguće što manje obterećen. Čemu da nosi sa sobom težku prtljavu, ako ide u mjesta, gdje može svega lahko dobiti? Putuje li na visoka brda, onda se stvar ima drugačije. Nužna mu je svakako torba (Rucksack), u koju će smjestiti najpotrebnije predmete, u koje valja da ubroji ne samo svakdanje predmete, kao n. p. keficu, sapun, nož, špag itd., nego i malo hrane, jer u visinama od 1600 metara i više može i dugo putovati, dok naiđe na čovjeka. Naravno, da ovake izlete poduzimlje samo zdrav čovjek, koji može da podnosi neugodnosti i nepogode vremena, te razne opasnosti.

Puno treba paziti i na odjelo. Nezgodno odjelo kadkada pokvari zabavu i radost izleta. Da sva kretanja našeg tiela budu slobodna, lahka, ne ćemo uzeti bielu platnenu košulju, nego košulju od vune, t. zv. Jägerovku. Vuna se prilagodjuje cijeloj površini tiela, te upija znoj i tako se lahko čuvamo i od nahlade. Najveću brigu treba da posvetimo našoj obući. Stara jedna planinarska poslovica kaže, da na putovanju više vriede stare prostrane cipele sa dvim luknjama, nego nove čizme. I na izbor sgodnih čarapa ne smijemo da zaboravimo; najbolje su one od vune, jer se prilagode svima zavojima noge. Tko nema nogu u dobrom stanju, težko putuje; čarape od vune već su radi toga koristne, jer upiju znoj,

koji može da na putu puno smeta. Svaki, koji puno hoda, sam se po sebi više znoji, naravno, da pri dugom putovanju iz znojnih žljezda više izlazi znoja; koža na nogama rek bi da se raztopi (macerira), kad god i oguli, od česa postanu na petama i tabanima nemili prišti. Proti ovom neugodnom stanju valja već prije štogod poduzeti. Tko se dakle već od prije u nogama jako znoji, najbolje će učiniti, ako u jutro odmah, kad se digne, zasipiće nogu (i to ponajviše između pojedinih prsta) sljedećim praškom:

Rp.	Acidi salicylici	3,0
	Talci	
	Amyli aa	50,0

Ovaj prašak, koji dobiješ u svakoj ljekarni, lahko ćeš smjestiti u svoju džepnu ljekarnu o kojoj će biti malo dalje govora. Kiselina salicylova ima to dobro svojstvo, da oduzima nemili vonj, što dolazi od sil nog znoja i da sprječava maceraciju kože. Dobro je da istu večer iza napornog putovanja opereš noge u hladnoj vodi. Na mjesto kiseline salicylove može se upotrebiti i glicerin, kojim se pojedine otekline medju prstima namažu.

I na šešir valja da pazimo. Najbolji je meki, crni, pusteni šešir (Filz), jer nam ne tlači čela, ni sljepočica, kao što tvrdi; crni upija (absorbira) i više sunčanu toplinu. Štit šešira čuva nam oči od prejake sunčane svjetlosti i zato dajemo prednost šeširu, a ne kapici. Odielo udesit ćemo po cilju, koji smo si izabrali i to za male brežuljke lahko ljetno odjelo, za visoka brda debelo odielo od darovca, kad trebamo i kožnate rukavice. Vjeran praticoc naše desnice neka bude zašiljen štab ili shodan kišobran, koji nam ujedno služi za podporu i štit nas od kiše i zla vremena. Za visoka brda dakako služi posebni dugi planinarski štab (Alpenstock) i okovane cipele. Tko hoće, može sa sobom uzeti i plaid, ali svaki stariji planinar dobro znade, da to je ponajviše nepotreban i suvišan teret.

(Svršit će se).

Božić na Sljemenu.

Planinarska crtica od dra. A. Heinza.

Na sam Božić, 25. decembra 1894., pokucam na vrata sobe blagovaonice u stanu svoga prijatelja g. L., punogodišnjeg zaslужnog člana odbornika našeg planinarskog društva. Unidem, i ne čekajući na odziv »slobodno«. Bilo je po sedam iz jutra. U sumraku približim se jakim korakom k vratima susjedne sobe, iz koje mi dopiraše do ušiju glasno hrkanje mojega prijatelja planinara, s kojim sam se prije dogovorio bio, da ćemo proslaviti dan narođenja Spasitelja na našem dragom Sljemenu. »Dobro jutro!« zovnem sonornim glasom; »čestit Vam Božić! Nego dederte izvucite se iz vašeg toplog perja, hora je, da krenemō na put; pred vežom čekaju kola, a dan je božični kratak »Mm — tko je! aa . . . vi ste profesore, . . . tako rano . . . odmah, — izvinite, — malo sam zadri-

jemao, — badnjak, — društvo, — šampanjac — brrr — izvolite časak počekat, — evo me, evo me odmah, izvolite sjesti — kakvo je vrijeme? « — »U Zagrebu dosta dobro, a kakovo će na Sljemenu biti, to bog zna, vidjet ćemo, ako bog da i sreća junačka« — rekoh i sjednem. Dok je moj suputnik uz težke uzdisaje i široko zijevanje nekoliko put ispružio junačke svoje ruke, rashladio svježom vodom čelo i uredio toaletu svoju — koja se kasnije nije baš najpraktičnjom pokazala — dok je spremio u torbu svoju sve, što je podobno zimi putnika u gori jačati i sokoliti, da ne sustane, dok se je oborūzao oruđem ne protiv međeda i vukova, nego protiv mraka, koji bi nas na povratku znao zateći, najme bakljom voštanom od osobite veličine, dotle sam ja, sjedeći u blagovaonici razgledavao božićno drvce, koje su nježne ženske ručice tako bajno nakitile — —

Gledao sam oko sebe i klasične svjedočke, da je moj suputnik u krugu svoje obitelji i svojih prijatelja veselo sproveo badnju noć. Bilo je još svega i svačesa na stolu: i pečenja i kolača i crne kave i likera i paprenjaka i tarokkarata — a najviše praznih boca. Baš ko na Božić! Na to se širom otvore vrata spavaće sobe, a pred me stupi prijatelj, držeći u ruci voštanu toljagu, koja je imala da »svjetla pute naše« u slučaju, da na povratku, koji je za isti dan bio određen, prije mraka ne stignemo barem do Šestina. Ta nam je baklja u istinu dobro došla, a imali smo razloga dosta žaliti, da barem još za pô metra nije duža bila.

Na brzu ruku grecusmo svaki po čašicu domaće šljivovice, oprostisimo se srdačno od ljubeznih domaćica, koje su međutim također došle, da nam još štošta ture u džep i da nam dadu na put nekoliko dobrih savjeta i nježnih opomena. I za tili čas bijasmo u fijakeru, koji nas je nakon pô ure dovezao bio kroz tihu dolinu Žaversku i kroz žuborne Mlinove do kapelice sv. Roka povrh Šestina. Odavle krenusmo pješke t. z. Ehrlichovim putem prema »Kraljičinu zdencu«. Svjež, ali i dosta oštar jutarnji zrak — temperatura bijaše — 30°C. — poticao nas je na dosta brz tempo u hodu, a godio je osobito mome suputniku, koji je u glavi nemilo osjećao posljedice sinoćnjeg preobiljnog »pušenja« i prekratkog počinka ove noći. Snijega bijaše malo, jedva tri prsta; mjesticime odvala ga je bura sasvim, te smo stupali po golom, ali kruto smrznutom tlu, koje je tu i tamo pokrivaо cakleni led. Bilo je oko pol devet, kadno sretno stigosmo do Kraljičinoga zdenca (529 m.) U tamošnjoj se lugarnici nijesmo zadržali, nego tek nekoliko časova. Ispismo čašu mljeka i založisemo po komadić kruha, pak hajd u ime božje dalje. Put bijaše i tu dobar, samo snijega bivalo je ponešto više. Imali smo puno nade, da ćemo jednako povoljne prilike naći i u većim visinama. Nego jedva što izmijenismo o tome nekoliko riječi, evo pred nama čovjeka, u planinarskim našim krugovima dobro poznate ličnosti g. Š... a, koji nam nije znao puno utješljiva reči o prilikama u gori, iz koje se je baš vraćao. Pošao i on iz jutra rano, da sproveđe Božić na Sljemenu. »Debeli magla, gospodo, ljudi sjever i snijeg do koljena ne dadoše mi naprijed. Tamo negdje na posljednjoj serpentini morao sam okrenuti. Zlo je, zlo gospodo; mislim, da će i vas minuti volja dalje se uspinjati. Pokušajte medjutim. Sretan put!«

»Na zdravlje,« rekoh, okrenuvši se spram druga svoga, koji si je baš otirao znoj sa lica, koje je nakon našeg iznenadnog sastanka sa g. Š. nekako ozbiljnije crte prikazivalo, ali si na njemu ipak mogao čitat čvrstu i odlučnu volju svladat i najgore zaprijeke. To je i mene sokolilo. Stupasmo sjegurnim korakom naprijed. Prve one strmce, prije nego dođeš do serpentina, svladasmo dobro; oblio nas je doduše dobrano znoj, jer je uzlaz na one strmine u snijegu, koji je legao na smrznuto tlo, a seže do gležnja, dosta tegotan, napose u teškim zimskim kaputima. Zažareno lice osjeća boli, ko da ga iglama bodeš, kad studeni sjever mrkom maglom i britkim injem, što ga s drvlja trese, po njemu brije. Uhvatismo sretno serpentine. Snijega sve više, a na zadnjoj bome poljubio već i koljena. Dovle slijedili smo i tragove našeg predaka g. Š-a, kad na, na jednome mjestu peta naprijed, a prsti njegovi razad gledaju. »Aha,« rekosmo, »tu je prijatelj Sljemenu leđa okrenuo. Ne dajmo se, naprijed!« I proprstismo se nekako do onog raskrižja puteva, od kojih jedan vodi u Kraljevec, drugi k gradskoj kući, a treći k piramidi na glavicu Sljemena. Stanemo, da malko odahnemo, u dobroj vjeri, da smo se najgoreg komada puta sretno riješili. »Kako s Vašom glavoboljom?« upitat će druga. »Ah, minula me hvala bogu sasvim, verući se ovim serpentinama, ali noge, moje noge skroz se promočile.« »Kako to? Zar Vam čizme nevaljaju?« »Ah, valjaju, i te kako valjaju, pravi ruski juhten, ali na žalost — one ostadoše u Zagrebu.« »Do bijesa, zar ste samo »štifletene« navukli na noge za božićnju sljemensku ekskuziju? Kolike li neopreznosti!« »Da, da, skrajna neopreznost, ali što ćete, sad nije druge, nego da izduram. Nesretne te sinoćne cigare! Mislio sam na čizme i spremio ih, ali što ćete, jutros u žurbi i glavobolji navuko sam na noge, što mi je baš pri ruci bilo.« »No onda dozvolite, da ja odsele naprijed idem, a vi pazite, da točno u moje tragove stupate,« rekoh. »Dobro.« Krenusmo naprijed.

U nadi, da smo najgore svladali, ljuto se prevarismo. Onaj komad puta od razkrižja pa do gradske kuće, ne ćemo zaboravit, dok bude moživi. U prvoj onoj uvali nađosmo take zapuhe, da nam je snijeg, u koji prije nas ne bijaše ljudska noga stupila, sezao prijeko pasa. Nijesmo bili podobni da odmaknemo po nekoliko metara, a da ne stanemo i ne počinemo. Za suputnika moga bila je nevolja i to, što sam mu pravio »preduge« korake, te je mučno dosezavao u moje nogostupe. Kako sam i puno laglij od njega, podržavao bi me snijeg, te nijesam baš do tla propadao, dok je on redovno, stupajući u moje tragove, za dobru stopu dublje propao, te mu je snijeg dopirao gotovo do ramena. Moradosmo nekoliko takih zapuha proći, dok smo stigli do velebne one starodrevne bukve, štono nosi kip Majke Božje. Bilo je blizu 11 sati. Pošto smo od Kraljičinog zdenca do kraljevečkog puta trebali uru i četvrt, protekla je dakle još dobrana ura za taj razmjerno kratki komad puta od Majke Božje. Prtili smo silan snijeg i provajljivali grdne zapuhe i dalje, dok uhvatismo razkrižje puta gračanskoga, gdjeno stupismo na široki kolnik u gradskoj šumi, ispod kojega se danas vijuga nova cesta, štono iz Bliznečkog dola vodi na Sljeme. Za malo zagledasmo kroz bukovo stabalje i granje nejasne konture gradske kuće. »Hvala

bogu!« kliknusmo i opet časak počinusmo. Magla se bijaše gotovo sasvim razišla, nego kolika je tu morala biti prošle noći i pređašnjih dana, razabirasmo po neobično obilnome inju, kakova dosle još ne vidjesmo. Na tankim šibama drvlja i grmlja bilo je do 8 cm. visoko unatoč tome, da ga je puno od vjetra popadal, te je i površina snijega njime dosta debelo pokrivena bila i sivkasto se od njega zrcalila. Svakako zanimljiv pojав.

Trebali smo još dobre pô ure, da provalimo kolnik, na kome je snijeg burom mjestimice grdno nagomilan bio, i da stupimo na čistac pred gradskom kućom (935 m.) Bilo je ravno podne. Hodili smo dakle od Majke Božje punu uru — put koji je inače lako moći prevaliti za 20 časova. Iz kuće izletješe psi lajući kao pomamni. Za cijelo, da već dugo ne vidješe kaputaša gradskih. Na prozoru kuhinje pomoliše se i začuđena lica lugara Konca i njegove žene.

Stupismo preko praga. »Dobar dan — sretan vam Božić!« Da bog da i vama, «odvrati lugar izbuljenih očiju« — »ali molim vas, što vas je...« Ne pitajte, « prekine ga moj suputnik, »čut ćete sve, ali sada, sada najprvo nosite drva, ložite peć u sobi gore, „da otopim smrzle žile“, da posušim i hlače i košulju i čarape — uh, kako je na meni sve mokro — « Nije ni meni bolje», odvratim i stupim u kuhinju, rukujući se s lugaricom i grijući leđa nad vrućim štednjakom, s kojega se širio miris, ah, kako ugodan, iz različnih lonaca, zdjela i padela — — Medju tim lugar Konc ljudski naložio peć u putničkoj sobi, u koju uđosmo dosta umorni, a još više gladni i žedni. Primakosmo stol bliže k peći, objesimo obuću i hlače i kapute tik do nje, da se suše, te sjedosmo, da se barem dvije ure ni ne maknemo. Temperatura bijaše vani — 2-5°C, nebo tmurno, a atmosfera za udaljenije vidike sasvim nepovoljna. Snijeg je na tratinu ispred kuće bio prijeko pô metra visok, a po kazivanju lugarovu bio je i tu puno viši nego što se je slegao; na sjevernoj strani kuće nanijela ga bura toliko, da je dosezao do kutije, u kojoj su meteorologiski strojevi, a taj je u visini od 2 m. nad tlom! Lugar nam reče, da je u tolikome snijegu i dosta divljači, osobito srna poginulo, koje zabasavši u zapuhe, ne mogoše da se iz njih iskopaju. Putem smo se imali prilike osvjedočiti, da se je gospoštija šestinska pobrinula, kako plemenita divljač ne bi i od glada stradala. Našli smo dosta posječenih topola i drugog dravlja, s kojega srne pupove poodgrizaše, a bome i koru oglodaše.

Časovi, koje sprovedosmo u toploj lugarskoj kući, ostat će nam u dragoj uspomeni. Ukućani nas podvorili sjajnim božićnjim ručkom, koji si još zasladišmo ugodnim razgovorom i dobrom kapljicom Nossanove »kraljevine«. Koliko smo god umorni bili, nijesmo propustili, da zapjevamo i božićnju »Narodil se je...« Vrijeme nam prebrzo odmicalo, pripovijedajući i ukućanima putne doživljaje naše i slušajući njihovo pričanje o zimskom životu na Sljemenu. Viđeli smo primitivno, a ipak praktično pomagalo, kojim se lugar služi, kad mu je za visoka snijega obilaziti goru ili silaziti u Bliznečki dol k šumaru u poslu službenom: dvije dašćice, svaka od prilike četvornu stopu velika, koje na obući zgodno konopecima priveže i njima dosta lako koraca, a da u snijeg ne propada. Zaista takovi skiji i nama bi dobro došli bili!

Međutim odbila druga ura. Došlo vrijeme, da mislimo na povratak i da odredimo, kojim ćemo putem natrag. Složismo se, da udarimo preko piramide, a odlje nizbrdice onom stazom, što vodi do razkrižja kraljevečkog puta. Svjetovao nas na to i lugar, jer da su ovih dana onuda seljaci vucarili po snijegu jelino granje, koje naš svijet kao božićno drvo radije ima nego smreknu. Mogli bismo dakle podosta utrt put naći.

Za čas bijasmo spremni. I oprostivši se od ukućana, kojima zaželisemo sretno novo ljeto, ostavismo toplu planinsku kuću. Do piramide mučno i polako se uspinjasmo u snijegu kojih 60 cm. visoku. A kad stupisemo pod gvozdeni čardak, (1035 m.), koji je sav bio u ledu i inju, bilo je već malo ne 3 sata. Kako ni na najmanje povoljan vidik poradi magle, koja je međutim opet zahvatila bila glavicu Sljemensa, nijesmo mogli računati, a kako smo u drugu ruku bili opet dobrano usopljeni i znojni, nijesmo se ni popeli na piramidu, bojeći se ledenog sjevera, koji je uši naše i pod njome ljuto štipao.

Počesmo silaziti. Staza u istinu bila ponešto prokrčena. Ja sam stupao naprijed. Kad na jednom čujem iza sebe mukli zvuk i nekakvo mrmljanje. Ogledam se, a moj prijatelj leži poleđice u snijegu, kako je dug i širok. Okliznula mu se peta i on pao. Poskočim, da mu pomognem, ali on sam skočio na noge. Nijesmo odmakli na stotinu metara dalje, čujem opet nešto, ogledam se, a moj prijan izvalio se po drugi puta. »Ne bojte se profesore, ništa za to, sasvim ugodna pozicija,« reče i skoči opet na noge. Bit će, da se je ta vesela scena kojih tridesetak puta opetovala; moj drug sjeo u snijeg jedanput nehotice, drugi put hotice, ako je najme još za vremena zamjetio, da mu noge gube stabilnost, a čitavo tijelo ravnovjesje. A na strmcima bome po gdjekoji put i mene pretekao sve u — sjedećoj poziciji! »No, gdje ste zaostali, amice,« znao mi onda ponosno doviknuti, upirući se jednom rukom o štap, a drugom o baklju, da se opet ispravi. I svladasmo tako sretno one strmce do razkrižja Kraljevečkog puta, namijavši se od srca svaki put, kad god je prijatelj L. u snijegu ostavio svoj lik. Oko četvrte ure bijasmo na prvoj serpentini. Nije dugo potrajalo, te se počeo hvatati sumrak, a negdje na polak puta serpentinskog nije bilo druge, nego da zapalimo baklju. Čast biti bakljonošom zapala i opet mene. Drži ju sad u jednoj, sad u drugoj ruci, ugibaj lice pred plamenom, koji vjetar bješe silno raspirio, pred dimom i čađom, sad na jednu, sad na drugu stranu, a pazi uza to, da se sa skliske staze ne odsmičeš obronkom kroz šikaru i kupinu — to je bio moj posao sve do Kraljičina zdanca. Baklja međutim dobrano odgorjela. Dvije je trećine putem ostavismo. Bilo je prošlo 5 sati, kadno stupisemo u kuću lugara Mraza kod Kraljičina zdanca.

I kako nam je opet godila topla soba! Sjedosmo, vadeći iz torbe užinu, dok lugar skočio u podrum, da si s vincem ugasimo žđeu. Vani gotova noć.

Okrijepivši se, zapalim cigaretu i ustanem, da nađem kakov kolac, na koji ću privezati preostali komad baklje, ne bi li nas dopratio barem do kapelice sv. Roka. Međutim moj suputnik u lugara isprosio par suhih čizama i krpa, da ih izmijeni sa svojom promočenom obućom, koja mu čitav dan najviše neprilika pravila.

I krenusmo put Šestina. Na žalost našu duvao dosta jak vjetar, raspirujući plamen naše baklje tako jako, te je odgarala tolikom brzinom, da nijesmo provalili ni pô puta, kadno nam sasvim dogorjela i mi ostadosmo u mraku ko u rogu. Valjalo sad bome bit na oprezu. Grdno izrovan i smrznut put, oštroska menje, mjestimice poledica, pa pomisao na visoke one strmine, štono se na lijevu ruku ruše u korito potoka — sve nas je to nukalo, da vrlo polako naprijed stupamo, tipkajući sveudilj golin desnicama obronak brijege, uz koji se šuljasmo i kojega se držasmo ko pijani plota. Odlanulo nam tek, kad stupismo, na onu ravan pred kamenolomom i zagledasmo kroz maglu svjetlucanje u kolibama tihog seoca Kraljevca. Za čas bijasmo ispod kapelice sv. Roka, gdje nas dočekao fijaker, da nas povede opet u krilo naših obitelji. U pol 8 sati bijasmo u bijelome Zagrebu.

Iz Zagreba na Triglav.

(Svršetak).

U koliko bijaše uzlaz mučniji i sjegurniji, u toliko bijaše silaz laglji, ali pogibeljniji. Sklizali smo se diljem snijegom do grebena i ponora, koje smo i obilazili, a ovdje ondje po željeznim klinima sašli na slikedeću snježnu ili krševitu poljanu, tu se sklizali dalje, sabirući prekrasno alpinsko cvijeće. Kada smo već duboko sašli i došli na neki greben ispod kojega je zijevao dubok ponor, a dolje opet snježna poljana, zaokupi nas miomirisni i opojni vonj. Zapitav vodiča odakle to, pokaže mi na vrhu grebena mnoštvo karanfila do kojih se brzo popesmo i nabrasmo do mile volje.

Silazili smo dobra tri sata, dok prispjesmo u kut doline, odkuda se može čovjek za $\frac{1}{4}$ sata uspeti na Vrata, uzak prolom izmedju dviju okomitih stijena, koje se uzdižu do 400 m. visoko te vode u trentsku dolinu. Kut doline zatrpan je desetak metara visokim, starim, sucrnim snijegom izpod kojega buči brzica Bištrica velika. Izašav izpod snijega, baca se sa skale na skalu, koje se survaše sa vrhunaca i mnoge su ogromne kao kuće. Voda je zdena ko led, a bistra kao suza.

Jedva odahnusmo, kad smo prispjeli izmedju krša na mekanu travicu, pa posjeli i oko sebe sabirali jagode, da utažimo silnu žedju, koja nas je morila. Za časak vikne jedan od djaka: »bježmo, evo gada!« U tren oka poskočismo i zagledasmo crnu zmiju tupa repa. J. R., koji je imao štap nasadjen naoštrenom motičicom, udari, da ju presječe, nu povali, a ona pobijeće opet u šikaru. Za pol sata prispjesmo do Aljaževe kuće. Nebo se zamrači i tmasti se oblak vukao prama Triglavu — a mi svi bez kišobrana. Zar da ostanemo? Ne, ajde brže bolje dalje. Na vrhu Triglava zače silno sijevati, a grom je za gromom udarao tako, da je od urnebesnoga gromilanja zrak drktao. Naskoro dodjosmo i do lugarnice. Kiša počela sve jače i jače sipiti, al mi sve jedno dalje, te za pol sata prispjesmo pod vodopad Peričnika.

Divan li je to pojav ! Iza vodopada Pive u Vrbas kod Jajca, dopada mi se ponajviše ovaj vodopad. Sa okomite stijene nešto preko 40 metara visoke, ruši se kao po kakovu žljebu jaka rječica, razpršujući se o pećine. Čovjek se može popeti do špilje gdje izvire ta rječica, a isto se tako može doći i pod sam vodopad, odakle se za lijepa vremena mogu čitavo jutro motriti boje nebeske duge. Preugodan hlad sa svježom vodom, godi ti tijelu, a gromor vodopada sa ljetom svojom razblažuje ti dušu tako, da se jedva odkineš od toga mjeseta. A tako je i nama bilo. Da nije sve jače i jače počelo dažditi, a po vrhuncima gora sve žešće munja sijevati, rado bi dulje ostali bili, ali jer je vodopad Peričnika tri četvrt sata daleko od Mojstrane, zato pobrzasmo, da što prije prispijemo pod sjeguran krov. Koliko li se naravske sile gubi, koja bi strojeve tjerala!, ali je svakako bolje, da taj kras puštaju, nego da se tu naseli tudjinac, komu bi domaći žitelji morali robovati, a koji bi im u svojim tvornicama trovao vjeru i narodnost, a na račun svega toga punio svoje džepove, pa mjesto da ih hvali i potpomaže, grdio ih i klevetao, kako to obično biva.

Nedaleko vodopada počimâ dugi aqueduct te vodi do velike tvornice cementa, koji poradi dobra materijala imade veliku budućnost, jer se može savniti sa engleskim. Upravo u onaj čas, kada je nedaleko nas grom udario, a kiša počela lijevati kao iz kabla, skočismo pod krov Šmercove gostonice u Mojstrani. Nadam se, da nam nitko ne će zamjeriti, ako očitujem, da smo sa Triglava uz pune džepove raznovrstnog bilja i kamenčića, donijeli sa sobom suho grlo i takav tek, da je jedan mojih suputnika stupiv u vežu gostonice odmah za rep uhvatio pjetla. Ali taj, kada je bio, da mu pogibelj prijeti, upropastiv se — ostavio mu u ruci samo dva pera i odletio dalje. Ojačani, izložismo naše biline na stol, da ih razvrstamo i imena im odredimo.

Botanika-floristika i u opće sav prirodopis bio mi je jedan od najmilijih predmeta za vrijeme školovanja. Kao djak prošao sam čitavi Varaždinski brije, Kalnik, Ivanšćicu, sv. Tri kralja na Kamenici, Macelj goru, Kostelsku goru, sv. Donata i Boč, a kao svećenik prošao sam gornju Štajersku, popeo se na sedlo visokog Švaba, prošao Pasterce, Korušku, Kranjsku, sjeverni Tirol, Salzburšku i Bavarsku oko Berchtesgadena i svuda sakupljao razne biline, pa zato mi je alpinsko bilje prilično poznato. Flora kranjskih alpa, a napose Triglava od podnožja pa do vrhunca obilna je i divna. Ovdje je zastupano tako rekuć sve alpinsko bilje. Sabrali smo: Atragene alpina, divan crvenkasto-modri cvijet sa lišćem ko u loze; Anemone alpina i sulphurea, Ranunculus glacialis, alpestris-Thora Aquilegia alpina Aconitum anthora; Papaver alpinum; Allyssum montanum, Wulfenianum; Gypsophila repens; Dianthus alpinus, glacialis i superbus, Silene rupestris i saxifraga, Lychnis alpina; Moehringia muscosa, Arenaria biflora; Linum alpinum; Trifolium noricum; Oxytropis montana; Potentilla Clusiana, Alchemila alpina; Sedum Anacampseros, sempervivum, arachnoideum i montanum; Saxifraga burseriana, oppositifolia, osobito krasna vrsta kameničnice, koja se na Triglavu uzpije najviše, Saxifraga longifolia, muscoides, caesia, aspera; Astrantia minor; Eryngium alpinum (pikeća neža); Valeriana montana; Homogyne alpina,

Petasites niveus, Aster alpinus, Beltidiastrum Michelii, Leontopodium alpinum, (»planinka«) Gnaphalium dioicum, Erigeron alpinus, Achillea nana, Crepis aurea, Saussurea alpina, Centaurea montana, Arnica montana; Phyteuma comosum, Campanula alpina; Azalea procumbens, Arbutus unedo; Rhododendron chamaecistus, ferrugineum i Rhododendron hirsutum; Gentiana lutea, nivalis, acuialis i angulosa; Myosotis alpestris, Eritrichum nanum, Pedicularis tuberosa; Androsace helvetica, lactea, glacialis, carnea; Aretia vitaliana, Daphne cneorum; Nigritela suaveolens, Paradisea liliastrum, Lilium martagon, Veratrum album. Sve smo ovo razvrstali pomoćju priručnog atlasa alpinskog bilja, koji je napisao prof. Dr. *Fünfstück*, bez kojega ne bi smio u prirodu, koga iole zanima bilinstvo. Što se tiče životinja, — osim domaćeg blaga, nijesmo sastali nijedne do alpinskog zeca, koji se izmako negdje ispod pećine pa poletio preko sniježne poljane na drugu stranu. Vodič mi je pripovijedao, da se sa Trentske strane nalaze čitava stada divokoza srna itd. Od ptica čuo sam samo jednu pod večer u visini od 2400 metara na gromadi Urha kao da plače i dozivlje druga svoga, koji joj se u onaj čas nije odazvao od nikuda. Sa vrha Triglava zagledali smo grdu orlušinu, koja je plovila ispod nas prama trentskoj dolini, da si onđe nadje zajutrak.

Akoprem sam imao u programu, da se popnem jošte do znamenitog prošteništa »Marije na Višarju« u Koruškoj (1800 met.) te na Dobrač; — odustao sam od toga, jer su me noge izdale; a to tim više, jer su me dva mala kamencića, koji su mi pali nekako u cipelu, kada smo se po nekom kršu sklizali dolje, na tabanima dobro ožuljili. Pošto sam poravnao moj račun i obukao se u moje odijelo, podjoh na željezničku postaju sa spomenutom dvojicom, — oni da si u Ljubljani dadu nove potplate i pete načiniti, koje su im se putem posve izbrusile, a ja pako kroz Korušku u Cjelovac, da se onđe nekoliko puta okupam u Vrbskom jezeru, a onda da krenem divnim krajem, dravskom dolinom do Mari-bora — pa onda na Varaždin kroz naše pitomo Zagorje, u bijeli Zagreb. Na kolodvoru sastao sam se opet sa g. Aljažem, koji se je istim vlakom dovezao, kojim sam ja imao otići. Zahvalih mu se srdačno na velikoj susretljivosti te na ponovnom pozivu u njegov župni dvor i obećah mu, da će ga do godine, ako dopusti dragi Bog, posjetiti sa većim društvom Hrvata, kadno ćemo se uspeti na Triglav sa bohinjske strane (koji uzlaz jest veoma lagan i bez svake pogibelji) a kroz Kut ili Vrata ćemo se spustiti i Mojstranu i Dovje. A koja korist od toga tumaranja po gorama? Zašto vrijeme i novac uzalud trošiti? Na ovaj prigovor odgovaram sa ushitnom slovenskom pjesmom *B. Potočnika*:

Visoko vrh planin stojim,
V veselji rajske tu živim;
Tam dol' ljudje prebivajo,
Veselje redko vživajo.

Men' prvo solnce zablišći,
Ko zajde, meni se svetli;
Mrakovi dol stanujejo
In srca omrznejo.

Men' bistre sape zrak vedré,
Mi jasnijo glavó srce;
Tam dol meglé se vlačijo,
Duga more in tlačijo

Po jasnom meni solnce gré,
Al zvezde migajo svetle;
Tam doli strele švigajo
Med gromom hiše vžigajo

Pridi vrh planin
Nižave sin.

Jest; tako jest! Veselje čisto, veselje neokaljano, uživa se na planinama. Ondje se duša promatrajući božju narav, napunjuje udivljenjem, štovanjem i ljubavlju napram nedosežnoj svemogućnosti božjoj; ondje se uzplamčuje srce na požrtvovnu ljubav spram mile i prekrasne domovine, ondje se bistri um, ondje se krijepi tijelo.

Na svobodni gori
Ni zemskih nadlog,
Nad menoj, pod menoj
Krog mene je Bog!

Tadaj le na goro,
Na strme vrhè
Me kliče, me miče
Me vabi srce.

M. Vilhar.

Nuzgredice spomenuti će jošte samo ovo. Kada sam u Beljaku sio na že-ljeznici, prisjede k meni neki viši poštanski činovnik iz Beča, te mi pripovijedao kako ga je lječnik radi astme, koja ga je često napadala i radi nervoznosti, poslao na Veliki Klek (Grossglockner.) »Uspeo sam se istina težko — ali što sam se više uspinjao, to sam se ćutio lagljim, zdravijim i zadovoljnijim. A sada mi se čini, da neimam nijedne, ni druge bolesti više.«

Kad bi naša hrvatska mladež na praznike polazila više brdine mile nam domovine i upoznavala krasote a ujedno i bogatstvo naravsko njezino, mjesto da posjedava u slabim društvima ili uz rastrovana štiva bila bi krijepčija tijelom, a bistrija duhom te ozbiljnija u svojem životu. Prije polaska na Triglav, obašao sam Ivanšicu i njezine ogranke ali nisam sreo mladića, koji bi pošao bio, da srkne iz one prirodne čaše, što nosi uzvišeno ime: ljubav domovine! Hrvatska je Bogom stvoren kraj za planinarstvo, pa bilo i u tome naskoro bolje!

M. D.

Proljeće u zimi.

Kako bijaše prošla jesen osobito blaga, pojaviše se u prirodi nekoje predhodnice proljeća, pa se je to blago vrieme proteglo i u zimu, koja nas sjeća godine 1897.

Mjeseca studena priobćuje »Glasnik požežke županije«, da je oko Požege u sitnim hrpicama procvalo jaglac (Primula acaulis), a tu i tamo da ima po obroncima sitnih bielih i crvenkastih cvjetića od jagoda. Po opisu cvjeta scienimo da to ne bijaše jagoda, već njoj nalična bilina petoprstac rani (Potentilla Fragariastrum; erdbeerblättriger Gänserich), najobičniji petoprstac brežuljastih krajeva okoline zagrebačke, nalikujući jagodi i listom i cvietom, pa ga oko Skradina u Dalmaciji (po dru Šuleku) zovu »jagodnjak.«

Oko Zagreba procvali su prvi jaglaci 6. studena lanske godine na obroncima u vrtu g. Jakčina, u Dugoj ulici, te je za nekoliko dana zažutio cio travnati prostor, dočim je god. 1897. na istome mjestu procvalo do 100 jaglaca 12. siječnja, a oko Gračana 14. istoga mjeseca, kad je cvao i milovidni krasuljak (Bellis perrenis), vrsta mlječike Euphorbia Esula i razvilo se lišće od petoprstca ranoga od kojega nadjosmo prve pojedince u cvjetu u živici na

Cmroku 28. veljače, z istoga dana i u Zelengaju, gdje smo od ove vrste našli crveno-cvatuću odliku (var. *rosiflora*,)

No jaglac i petoprstac rani osobito nas iznenadiše i razveseliše g. 1897., kad ih donese u Zagreb iz Zagrebačke gore neutrudivi zagrebački planinar, g. Štagl. Bilo je to 29. prosinca, a ubrao ih je u prosjeku (riži), što od Kraljičnog zdenca vodi k lugarnici kod sv. Jakova.

Iste godine, a 21. ožujka, bujno su i mno gobrojno cvali na Sljemenu pasji zub (*Erythronium dens canis*), prociekak (*Scilla bifolia*; zweiblättrige Meerzwiebel), mladja (*Corydalis digitata*; gefingerte Hohiwurz) i driemovac (*Leucojum vernum*; Frühlings — Knotenblume, grosses Sehneeglöchen.) Krasnu ovu proljetnu kitu sa najvišega visa Zagrebačke gore donio ju u Zagreb g. D. Lihl, tajnik hrv. plan. društva.

24. siječnja t. g. pošla su na Sijeme gg. sveučilišni profesori dr. Arnold, dr. Heinz i dr. Marković cestom iz Biizneca.

Na tom putu cvale su ove biline: *Primula acaulis*, *Bellis perennis*, *Taraxacum officinale*, *Tussilago*, *Petasites albus* (lopuh bieli), *Galanthus*, *Pulmonaria officinalis*, *Daphne Mezereum* (likovac), *Euphorbia helioscopia*, *E. amygdaloides* i *Potentilla Fragariastrum*.

Godine 1897. pucali su pupovi od Magnolije u perivoju sveučilišta već mjeseca siječnja, dočim je 13. i mj. prof. dr. Heinz na Mlinarskoj cesti našao izlistale grančice od bazga običnog a i kozje krvi (*Lonicera Caprifolium*.) Dan kasnije našli smo u cvjetu po ugarima oko Sv. Žaveru mali kostriš (*Senecio vulgaris*), koji i sada cvate oko Zagreba.

Do polovice mjeseca veljače procvala je brojno na Strosmajerovom šetalištu čestoslavica *Veronica agrestis*, a davno prije nje po ugarima V. Buxbaumii. Cvalo je i crevce (*Stellaria media*), podliesak (*Crocus vittatus*) svojim bijelim, ljubičastim ili šarenim cviećem kao osobito krasan ures hrastovih šuma u Maksimiru, Zelengaju i druguda, dočim je ljetos na Cmroku procvalo 28. siječnja. Nu do polovice veljače procvala je svakomu mila i draga visibaba (*Galanthus nivalis*; *Schneeglöckchen*), našemu narodu dobro poznata proljetnica, koju zove i podremanec, biela mindjušica, driemak, drimavka, driemavac, podljeskavac, kunjavac, jer mu je cvjet »kunjen« t. j. gleda u zemlju itd.

Iste godine, a 5. ožujka našao je *Slavoljub Wormastini* u živicama kod Save visibabā sa gurmatisim cvjetovima (gefühlte Blüthen) i donio žive u botaničko-fiziologički zavod kr. sveučilišta. Visibaba ima u cvieću tri vanjska i tri nutarnja ciepaca, (*Perigonblätter*), nu u jednom gurmatom cvjetu nabrojimo 26 ciepacu, koji bijahu prama sredini sve to manji.¹

Krasna ona *Anemone Hepatica*, koju oko Lepoglave zovu »žanikar«, procvala je svojim modrim cvjetom u Zelengaju 10. veljače, dočim bijaše cvjet od ljubice i zlatice (*Ficaria ranuncoloides*) u razvitku 20. veljače, te je prva i za nekoliko dana procvala bila. Ne bijaše to »ljubica miomirisna« (*Viola odorata*), već ljubica tamno-lista (*V. scotophylla*), koja je u okolini zagre-

¹ D. Hirc: Crte iz zagrebačke flore. Glasnik hrv. narav. društva. Zagreb 1898, sr. 184.

bačkoj obična naročito u živicama i po brežuljcima oko Šeština, pa tako i u našem primorju, gdje procvate u veljači i cvate do travnja, a krasila je naš stol i u prosincu, a kad i kad i u siječnju. Znamenita je ova vrsta i toga radi, što osobito naginje k albinizmu, pa ima od nje n. pr. oko Susjed-grada na tisuće bjelaca.*

Do 20. veljače g. 1897. procvala je biela topola (*Populus alba*), jalša ili jova (*Alnus glutinosa*), a prije toga i lieska. Istoga smo dana zagledali i od lepira prvoga žutaka (*Citronenfalter*), a četiri dana kasnije veselo je lepršio zrakom i lisičnjak (*Fuchs*), obletavajući prvo proljetno cvieće. Do 24. i. mj. pridigla je svoju krvu glavicu i ljubica miomirisna, zažutio se u Zelengaju podbijel ili lopušac (*Tussilago Farfara*), u Tuškancu pasji zub, pa tu i тамо i drienak (*Cornus mas*). Oko Požege vidjeli su prve leptire prije nekoliko dana.

Do polovice veljače razcvali su se u jednom vrtu na Strosmajerovom šetalištu bademi, dočim je kajsija (*mandalica*), kruška i trešnja procvala do 26. ožujka, a do konca mjeseca i ostale voćke. I ove zime priobćuju novine ne samo o drugom cvjetu, već dapače i o drugom plodu n. pr. jabuke i trešnje, a kako je blago vrieme, iznenadit će nas mnogom bilinom, kojoj se nismo nadali.

Već u studenu pr. g. cvalo je bujno crevce, *Veronica Buxbaumii*, mrtva kopriva (*Lamium maculatum*) krasuljak ili tratinčica, dočim smo u prosincu našli u Tuškancu u gornjem maslačaku (*Taraxacum officinale*), a na Sofijinu putu kopitnjak (*Asarum europaeum*). Iz Slavetića vidjeli smo prvi crni kukuriek ili crni sprež (*Helleborus niger var. altifolius; schwarze Niesswurz*), 14. siječnja t. g. Lanjske godine primili smo prve kukuriekne iz Samobora 16. siječnja sa onom prekrasnom crnicom (*Erica carnea*), koje već sada (20. siječnja) ima i po zagrebečkim prozorima, dočim smo prve kitice visibaba gledali u nedjelju 22. siječnja, a imali u rukama i razcvali podbijel kao i proljetno lišće od plućnjaka (*Pulmonaria officinalis*), te cvatuće grančice ljeskine.* Lišće je u crnoga spreža veliko, kožnato, sjajno, zimzeleno i obično sedmo-dielno, cvjet je ugledan, čisto bijel, poslije ružičasto nahukan ili crven i prekrasan nakit naše zimsko flore. Za blage zime procvate i oko Božića, te ga valjda togu radi Niemci zovu »Christblume«, pa nam i dr. Šulek bilježi ime »božićnjak.« U okolini severinskoj procvate ovaj kukuriek kad ima još snijega. Nema u zimi krasnijega uresa, već kad je po tamnošnjim krševitim i grmljem zarašlim krajevima procvala ova krasna bilina, iztaknuv se svojim tamnim lišćem i velikim cvjetovima, koji se uzdižu nad studeni snieg. Isto tako mora da je prekrasan onaj kraj oko Maloga sela kod Crnoga luga, gdje smo lanjske godine na briegu Rebru našli na tisuće pojedinaca od ove biline, koja se uzpinje do Maloga Risnjaka, a mora da su osobiti i ostali krajevi domovine, naročito nekoji bivše gornje Krajine, kad kukuriek procvate i gizdavim ih svojim odielom ukrsi.

* D. Hirc: Albini hrvatske flore. *Glasnik hrv. narav. družtva*. 1898. str. 49, 50.

* Na akademiskom trgu u Zagrebu procvao je *Calycanthus praecox*, grm iz Japana lani koncem prosinca. 22. siječnja t. g. našli smo u Gračanama u cvetu krasan grm *Cydonia japonica*.

Kad sam g. 1892. pošao u Liku po drugi puta i bio u glasovitoj i ogromnoj spilji Pčelini kod Vrebca, zanimalo me da saznam odkuda sv. Brdu na Velebitu ime. Drug moga vodiča Zoraje reče mi ovo: »Na tom brdu bila glava sv. Jovana ili ako hoćete sv. Ivana Krstitelja. Ovu je glavu jedan kozar našao, u Zadar je ponio i tamo prodao. No evo čuda: glava se povratila. Na onome mjestu, gdje je glava ukopana, izraste u zimi, dok još ima sniega, biel cvjet koji mi zovemo Ivan-cvjetom. Od onda zove se to brdo sv. Brdo.«

O postanku Ivan-cvjeta ima i u Ivana Devčića liepa priča, koju bilježi za Medak u Lici. Taj cvjet da je našao kozar Jovan, kad bijaše na Velebitu još za opanak sniega. Devčić misli, da je to onaj isti cvjet, što ga narod u oči Ivanja bere i u vience vije, gledajući u zoru, čiji je cvjet usahnuo, jer da će taj one godine umrieti.

Ivan-cvjet poznamo i kao Ivanjski cvjet, Ivančica, Ivanju travu, Ivanjsku rožu, Ivanjsku deklicu, (*Chrysanthemum Leucanthemum*), a procvate osobito bujno po livadama, travnicima i cveta od konca svibnja do konca rujna, u hrvatskom primorju još i u studenu.

Po našim planinskim vrhovima, u Lici na sv. Brdu, Badnju, Visočici; u Gorskem kotaru na Risnjaku, Snježniku, cvate nalična vrst *C. montanum* mjeseca kolovoza i toga radi ne može to biti Ivan-cvjet, što ga spominje Devčić i po meni zabilježena priča, već je to valjda u snieg u cvatući »sprež crni.«

Zanimive su osobito blage zime u južnoj Dalmaciji.

Profesor E. Nikolić u Dubrovniku priobćuje u »Öesterreichische botanische Zeitschrift« od prošle godine članak »Phänologische Mittheilungen aus der Winterflora Ragusa's« o zimskoj flori ovoga grada. Tamo se dapače često jesen blagim, dapače i vrućim danima izdulji u zimu te k Božiću i k novom ljetu iztakne proljetnim danima. Tako bijaše g. 1895. mjeseca studena srednja dnevna temperatura + 20°C., a koncem prosinca pokazivao je toplojer oko podne ± 28°C. Početkom siječnja procvale su ove biline: *Convolvulus sylvaticus*, *Potentilla calabrica*, *Delphinium paniculatum*, *Ecbalion Elaterium*, *Campanula pyramidalis*, *Coronilla Emerus* (valjda *C. emerooides* Ur.) *C. stipularis*, *Centranthus ruber*, *Silene inflata*, *Linaria dalmatica*, *Antirrhinum maius*, *Calendula sublanata*, *Centeurea alba*, *Erodium malacoides* i *E. pimpinellifolium*, dočim je lieska prašila već početkom studena.

Početkom siječnja 1896. bijahu dani studeni i bilje je u razvitku sustalo; 7. 8. i 9. naskočila je tako žestoka bura, da je živa spala pod ništicu i snieg je zaprašio u okolini. Nedaleko grada cvao je *Viburnum Tinus*, badem ili mendula, praskva (breskva), *Fumaria officinalis*, *Veronica agrestis* i nekoje običnije bilje. Prošle godine bijaše zima mjeseca siječnja osobito blaga, srednja temperatura bila je 12°C. i mnogo je bilje izlistalo, a drugo opet procvalo i prof. Nikolić navodi do 70 cvatućih bilina.

D. H.

Spomen-godina zagrebačkoga planinara.

Ne mislite, da sam ovo napisao u slavu godišnjice kakove znamenite bitke ili pobjede ili drugog kojeg važnog dogodjaja, nego u spomen, kake se je Martin iz Zagreba prošle godine na Sljemenu skoro smrznuo.

Divni bijahu prvi dnevi mjeseca veljače prošle godine. Sto ćeš ljepše? zemlja smrznuta, snijeg tekar prst debeo, dnevi jasni, a duvao neprestance sjeveroistočnjak, ele krasno vrijeme popeti se u taj čas na koju visočinu, pa promatrati u toli jasnom zrakn divan ovaj svijet.

Ovo me je potaknulo, te sam se dne 10. veljače u 9 sati zaputio Mesničkom, Jurjevsom i Mlinarskom ulicom preko Gračana na Sljeme. Sunce sjalo, sjever pirio, a prolazeći uši, lica i nos bili crveni od studeni kao paprika, koji me začudjeno gledali, kuda hrlim sa štapom i zurmom. Da mi ne bude preteško hodati, uzeo sam lagane cipele, kaputić i havelok, misleći ta putem se i onako čovjek dobro ugrije. Do Gračana bio put lijep. Da što prije dodjem do piramide i do okrijepe u lugarnici, podjoh kraćim putem, kuda seljaci obično polaze u goru. Nakon posatnog hodanja, eto bijaše snijeg već jedan pedanj debeo, i ovdje sam naišao na jednog drvara, koji je polazio u goru. Nakon pozdrava, zapita me seljak: »čuju gospom mladi, a kam oni idu?« Ja mu odvratih: »ta vidite, — na Sljeme.« Maknu seljak s ramenima, pa mi odvrati: „teško bu kaj, kajti je veliki snijeg gore. Kako visok?, ga opet zapitah. On mi odgovori: »tako visok da jim se bu drugi put vnožalo po zimi gore iti.« Imao je pravo. Kada smo došli do Jelačićevog trga (811 m.) evo snijega na pô metra, a što dalje prama sjevernoj strani, to gore. Kada sam prispio na novu cestu, što vodi na Sljeme, tamo je sjever ispunio prosjek ceste i kad sam skočio na nj, upao sam u snijeg preko bokova. Ele po cesti ne ide, pa zato udarih opet popreko kuda stari put vodi na vrh kose. Ali da!, snijeg — cjelac, pa kuda da ideš? a otkinuto granje suholad leži križ kraž — morao sam se verati i preskakivati kao lija. Svuda vladao veličajni mir, samo ovdje ondje zacvrčao mali kraljić, pa opet prhnuo pod koju kupinu mal ne sa svih strana snjegom zatrpanu, a sa vrha kose čuo se bučan šum lјutog sjevera i lom suhih, otkinutih grana. Cipele mi se napunile snijegom, noge bile mokre od njega, a tijelo opet od znoja uslijed teškog napora. Jedva jedvice dokobacah na vrh kose, ali jao! strika sjever bio oštar tako, da su me prolazili srsi od ciče zime, dok sam opet došao na novu cestu. Već sam htio natrag u Gračane, ali jer sam držao, da je bliže do lugarnice, nego li do Gračana, zato sam pošao napred rubom ceste, koji bijaše ovdje ondje čist od snijega, ali gdje gdje opet sve ravno te sam padao u jarak u sipak snijeg visok 1 i po do 2 metra. Sile mi malaksale. Sad me prolazaše ledeni srsi, na čas me opet spopade neka vrućica. — A noge?, nijesam ih pravo ni čutio. Svaki čas nosio sjever čitavi oblak sitnoga snijega, koji mi padaše u oči tako, da nijesam mogao ni gledati. Spopade me silna umornost. Četiri pet koraka bi koraknuo i opet stao, da odahnem. Radje bi sjeo, nego Bog zna što; — ali se bojao, da ne ču više ustati. Uhvatí me zdvojna misao: smrznuti ćeš

se — i smrt mi lebdila pred očima. Od silne žedje usta mi gorila. Nu što, zar da snijeg jedem? Kušao sam. Ali taj bijaše toli leden, da su mi se usta ofurila, kao cvijetak na cičom mrazu.

I počeh se u duši svojoj spremati na smrt. — U taj čas, kada me počela već bezsvjestica hvatati, najednoć douših lavež psa. Eto lugarnice, Bože pomoz! ne dam se! pomislih u sebi. Sabravši zadnje sile i više volje, nego li obumrle noge, nosilo me uz silan napor dalje, dok se na pô mrtav nijesam srušio kraj štednjaka u kuhinji lugarnice; bilo je 12 i po sati. Čudom se začudiše ljudi, kako je moguće, da sam po tom vremenu prispio gore. Umolih lugara, da mi dade rublje i odjelo, da se presvučem, te rakije ili ruma, da dodjem k sebi. Sve mi to za čas pripremi. A ja?, oprah dobro noge i ruke te lice u mrzloj vodi, obukoh se u toplo odjelo, pa sjeo poput mačke kraj štednjaka, dok se je objed kuhao. Od silnoga sam umora naskoro čvrsto zaspao, te me probudiše tek onda, kada bijaše objed gotov. Jeo sam i jeo, te se jedva zasitio, — a pio i pio, te jedva ugasio žedju. A što sada? Dva sam sata počivao, služba je služba, kući se mora. Obukoh opet svoje posušeno odjelo, pak u ime božje napred do piramide. Da podjem gore? Strika sjever jošte jače pirio, nego li prije, pa zato htjedoh preko serpentina nad Kraljičin zdenac i kroz Šestine kući, ta to je sve tako lijepo u zatišju od sjevera. Ali da!. opet sam gazio metar debeo snijeg dulje vremena i spustio se prama serpentinama.

Najednoć naidjoh na trag srna, koji me zaveo na drugu stran brda od Kraljičinog zdenca u duboku jarugu; tu naidjoh na živi stvor, na našog pokojnog sljemenskog pustinjaka Vuka. Vuk zabio kvačicu u stablo, koje teško da je kupio, a niti ga valjda sam posjekao, privezao konopac za nju, pa lagano niz brdo vukao u selo, kamo se je preselio u zimsko doba. Pun veselja povikah: »Vuče, Vuče!, kamo ćemo doći?« Na moj se glas obazreo, pa mi reče: »molim gospodine! udijeliti mi groš, već nijesam tri dana ništa pušio. Dobro, odvratih mu ja, ali mi ponajprije recite, gdje ćemo izaći, — u koje selo? U onom u kojem i ja, odvrati mi on. A kako se zove to selo? To sigurno dobro znadete, niste prvi put ovdje, kad sami hodate po gori. Dobro Vuče!, »evo sekser na duhan i fraklec,« i time se oprostih, požuriv se napred, pošto je snijeg sve manji bivao, te sam na drugu stranu Gračana izašao u selo.

U po 6 sati bio sam u Zagrebu na označenom mjestu gdje je u taj čas bila urečena sjednica. Kada su me prijatelji zagledali sa zurmom i štapom, a zapazili moje crvene cipele i zavrnutе pete, zapitaše me: gdje sam bio?, a ja im odvratih: »išao sam u šetnju na Sljeme.« »A jeli je ondje bio jaki vjetar?« »Prilično, odgovorim im. U gradu bio je toli silan vjetar, da je crijevove bacao sa krovova. A hoćeš li naskoro opet u gore, zapita me jedan prijatelj? A ja mu odvratih: »teško, da će Martin iz Zagreba tako brzo opet ići usrijed zime na Sljeme.«

Tko ne vjeruje toga, neka sada naskoro podje na Sljeme, te neka popita lugara gore ili pako neka dodje k »Martinu iz Zagreba.«